

Упраўленне адукацыі Гомельскага аблвыканкама

Дзяржаўная ўстанова адукацыі
«Гомельскі абласны інстытут развіцця адукацыі»

Развіццё беларускага маўлення ў дзяцей дашкольнага ўзросту

Матэрыялы з вопыту работы педагогаў
ДУА “Яслі-сад №160 г.Гомеля”

Гомель
2015

Р Э Ц Е Н З Е Н Т Ы

Прарэктар па вучэбна-метадычнай рабоце дзяржаўнай установы адукацыі «Гомельскі абласны інстытут развіцця адукацыі» Блажко В.А., начальнік вучэбна-метадычнага аддзела дашкольнай і пачатковай адукацыі дзяржаўнай установы адукацыі «Гомельскі абласны інстытут развіцця адукацыі» Цуранавы Ж.М., выкладчык кафедры кіравання і тэхналогій адукацыі Гартвік Т.Д.

Развіццё беларускага маўлення ў дзяцей дашкольнага ўзросту: матэрыялы з вопыту работы ГУО “Яслі-сада №160 г.Гомеля / скл. А.М.Шутава, метадыст вучэбна-метадычнага аддзела дашкольнай і пачатковай адукацыі Гомельскага абласнога інстытута развіцця адукацыі - Гомель, 2015. – 23 с.

© Дзяржаўная ўстанова адукацыі «Гомельскі абласны інстытут развіцця адукацыі», 2015.

УВОДЗІНЫ

Цяжка пераацаніць унікальнае значэнне роднай мовы ў станаўленні чалавека. Дашкольны ўзрост з'яўляецца самым спрыяльным перыядам для актыўнага маўленчага развіцця дзяцей. Менавіта ў гэты час адбываецца фарміраванне вуснай мовы і навыкаў маўленчых зносін.

Аднак дзіця, якое жыве ў грамадстве, дзе актыўна функцыянуюць дзве дзяржаўныя мовы (руская і беларуская), сутыкаецца з праблемай двухмоўя. Гэта азначае, што акрамя мовы, на якой размаўляюць бацькі і суседзі, а таксама вядзецца адукацыйны працэс ва ўстанове дашкольнай адукацыі, маленькі чалавек на працягу свайго жыцця павінен засвоіць другую мову.

Для вялікай колькасці дзяцей другой мовай з'яўляецца беларуская. Найчасцей роднай мовай дзеці авалодваюць не ў сям'і і не ў працэсе актыўных зносін з блізкімі людзьмі, а ва ўмовах спецыяльна арганізаванай дзейнасці. У сувязі з гэтым узрастае роля дашкольнай установы, на якую ўскладваецца адказнасць не толькі за развіццё камунікатыўных навыкаў у дзіцяці, але і фарміраванне сродкамі мовы нацыянальнай самасвядомасці, перадачу літаратурнай спадчыны, культурных традыцый, назапашаных беларускім народам на працягу гісторыі існавання. Ва ўстанове дашкольнай адукацыі ствараецца такое моўнае асяроддзе, якое спрыяе гарманічнаму развіццю дзіцяці, інакш кажучы, характэрызуецца аптымальным развіваючым патэнцыялам.

Задача ўскладняецца тым, што многія дзеці не толькі не ўмеюць размаўляць па-беларуску, але і не маюць пэўных навыкаў у аўдзіраванні – не разумеюць мовы.

Такім чынам, перад установай дашкольнай адукацыі з аднаго боку паўстае праблема фарміравання двухмоўнай асобы, а з другога – існуюць аб'ектыўныя цяжкасці па яе вырашэнні.

Адной з прычын нізкай эфектыўнасці развіцця беларускага маўлення дзяцей ў рускамоўным дзіцячым садзе з'яўляецца тое, што дзіця размаўляе штодзённа з бацькамі, сябрамі, роднымі на рускай мове і толькі 25 хвілін у тыдзень, на занятку па развіццю беларускага маўлення выхаванцы размаўляюць на беларускай.

Асноўнай задачай моўнага развіцця дзяцей дашкольнага ўзросту з'яўляецца авалоданне нормамі і правіламі роднай мовы, якія вызначаюцца для кожнага ўзроставага этапу развіцця іх камунікатыўных здольнасцей. На працягу ўсяго дашкольнага дзяцінства неабходна вырашаць наступныя задачы па развіццю мовы:

- выхаванне гукавой культуры;
- узбагачэнне, удакладненне і актывізацыя слоўніка;
- фарміраванне граматычнага ладу мовы, яе звязнасці пры пабудове разгорнутага выказвання.

Толькі ў гэтым выпадку нацыянальная мова можа ўвайсці ў штодзённае жыццё дзяцей, стаць сродкам ажыццяўлення розных відаў дзейнасці – гульні, вырашэння практычных задач, успрымання мастацкай літаратуры.

У зборніку прадстаўлены матэрыялы з вопыту работы педагогаў ДУА “Яслі-сад №160 г.Гомеля” па развіцці беларускага маўлення ў дзяцей дашкольнага ўзросту. Матэрыял прадстаўлен у аўтарскай рэдакцыі.

Сістэма работы педагогаў па развіцці беларускага маўлення ў дзяцей дашкольнага ўзросту

*Маёрава Л.Л., намеснік загадчыка
па асноўнай дзейнасці*

Кожны народ ведае гісторыю сваёй краіны, шануе культуру, створаную стагоддзямі, захоўвае традыцыі. Арыентацыя на агульначалавечыя каштоўнасці з’яўляецца прыярытэтным накірункам адукацыйнага працэсу большасці сучасных цывілізаваных краін. Усім вядома, што абуджаць цікавасць да культуры свайго народа, яго мовы, неабходна з ранняга дзяцінства, як кажуць, успрымаць з малаком маці. Багаты матэрыял для гэтага дае народная культура: фальклор, рамёствы, святы і абрады, мастацкая літаратура.

З чаго пачыналася наша праца па далучэнню дзяцей да народнай спадчыны? Перш за ўсё, нам было трэба вызначыць, якія моўныя навыкі маюць нашы выхаванцы на перыяд нашай першай размовы на роднай беларускай мове.

З размовы з дзецьмі, як гэта і магло быць, пазналі, што ў малых няма ніякіх навыкаў маўленчых зносін на беларускай мове. Але трэба адзначыць, што яны разумелі нашы пытанні.

Вось ў такіх размовах, калі асноўная роля адводзіцца выхавальнікам, дзеці без асаблівых цяжкасцей запамінаюць беларускія словы, і ўжо ў другі раз, калі мы пачыналі гутарку на беларускай мове аб любімых дзіцячых цацках, то яны старанна адказвалі нам таксама па-беларуску.

Сваю работу па развіцці маўленчых зносін дзяцей мы пачалі яшчэ і з таго, што прапрацавалі навукова-метадычную літаратуру па гэтаму пытанню, пазнаёміліся з працамі навукоўцаў.

Потым мы стварылі ў групах усе неабходныя ўмовы для развіцця жадання дзяцей размаўляць па-беларуску: куток беларускай цацкі, бібліятэку, дзе знаходзяцца беларускія казкі, вершы, альбомы з карцінкамі прыгожых мясцін Беларусі. У старэйшай групе зрабілі міні-музей, дзе сабраны беларускія рэчы, гліняныя і ільняныя цацкі, альбомы, якія адлюстроўваюць мінулае і сучаснае нашай краіны. Для работы з малымі пераабсталяваны і папоўнены мікракабінеты выхавальнікаў дэманстрацыйным матэрыялам, дыдактычнымі гульнямі.

Па нашых назіраннях, не ўсе дзеці малодшага дашкольнага ўзросту прыспрыяльных умовах выхавання авалодваюць правільным вымаўленнем усіх ці амаль усіх гукаў роднай мовы, інтанацыйнай выразнасцю (уменнем перадаваць

элементарную інтанацыю пытання, просьбы). Але ў многіх дзецей пры размове адзначаюцца такія асаблівасці, як няправільнае вымаўленне (ці поўная адсутнасць) шыпячых [ш], [ж], [ч], санорных [р], [л], пропуск некаторых гукаў. Яны недастаткова валодаюць тэмпам маўлення, дыкцыяй, сілай голасу. Таму намі была распрацавана картатэка дыдактычных гульняў і практыкаванняў па выхаванню гукавой культуры мовы.

У працэсе правядзення работы па развіцці беларускага маўлення мы адзначылі, што дзеці назапашваюць дастатковы для зносін запас слоў, якія ўтрымліваюць усе часціны мовы. Асноўнае месца ў дзіцячым слоўніку займаюць назоўнікі, якія абазначаюць прадметы і з’явы бліжэйшага асяроддзя, іх дзеянні і стан.

Каб пазнаёміць дзяцей са спосабам утварэння назоўнікаў са значэннем адзінкавасці мы прапануем праблемную сітуацыю. На стол кладзем 5-6 бульбін і пытаемся ў дзяцей: “Што гэта?” (Бульба). Затым кладзем на стол 1-2 бульбіны, задаем тое ж пытанне. Як правіла дзеці адказваюць: “Бульба”. Мы зазначаем: “Тут бульба, тут бульба і тут бульба. Але вось тут ляжыць пяць пладоў, тут два, тут адзін плод. Як жа сказаць пра іх, каб было зразумела, колькі пладоў бульбы ляжыць на стале у кожнай кучцы? Як іх палічыць?” Тут у асноўным дзеці пачынаюць лічыць і адказваюць: “Адна бульбачка, дзве бульбачкі...” І толькі Алена адказала, што бульбачка – гэта маленькая бульба, а трэба лічыць адна бульбіна, дзве бульбіны, тры бульбіны, чатыры бульбіны, пяць бульбін – усяго пяць бульбін. Потым мы задаем пытанні і заданні малым: “Дзяніс, вазьмі тры бульбіны. Колькі бульбін ты ўзяў? Палажы іх ў кошык. Яўген, дай мне адну бульбіну. Колькі бульбін ты ўзяў?” і г.д. На працягу ўсяго дня мы з малымі замацоўваем гэтыя веды ва ўсіх відах дзейнасці.

Дзеці на працягу ўсяго навучання пачынаюць актыўна ўжываць прыметнікі і займеннікі. У малодшым дашкольным узросце ўжо фарміруецца абагульняючая функцыя слова: разуменне і ўжыванне ў мове такіх слоў, як *цацкі, посуд* і інш. Мы знаёмім дзяцей з беларускімі назвамі прадметаў, з’яў, іх якасцей, дзеянняў праз заняткі па наступным тэмам: “Гульні і цацкі”, “Сям’я”, “Знешні выгляд чалавека”, “У пакоі”, “Дзіцячы сад”, “Хатнія жывёлы”, “Дзікія жывёлы”, “Адзенне і абутак”, “Садавіна і агародніна”, “Прадукты харчавання”, “Посуд”, “Прафесія і праца”, “Поры года”, “Наш край”, “Абазначэнне часу”, “Лічэнне” “Хутка ў школу” і інш. Дзеці з цікавасцю слухаюць і задаюць шмат пытанняў па гэтых тэмах. Намі распрацавана картатэка дыдактычных гульняў і практыкаванняў па развіцці слоўніка выхаванцаў.

Вырашаючы першую задачу па авалодванню слоўнікам, мы паступова пераходзім к фарміраванню ў дзяцей асноўных граматычных форм: множны лік, вінавальны і родны склон назоўнікаў, памяншальна-ласкальныя суфіксы, цяперашні і мінулы час дзеясловаў, загадны лад. Аднак далёка не ўсе дзеці могуць дапасаваць словы ў родзе, ліку і склоне.

У дашкольным узросце праяўляецца імкненне да ўтварэння новых слоў, што тлумачыцца творчым засваеннем багацця роднай мовы.

Дзецьмі засвойваюцца навыкі гутарковага маўлення. Яны адлюстроўваюць свае думкі простымі і складанымі сказамі. Аднак з-за асаблівасцей сітуацыйна-дзелавой формы зносіў, якая ўласціва малым, маўленне іх сітуацыйнае, у ім пераважаюць экспрэсіўныя выразы.

Вялікая роля ў далучэнні дзяцей дашкольнага ўзросту да родных беларускіх традыцый адводзіцца выхавальнікам. Яны першыя, сваёй эмацыянальнасцю, узнесласцю, пяшчотай да роднага слова, павінны зацікавіць дзяцей нацыянальнай спадчынай свайго народа.

Знаёмства дзіцяці з самага ранняга ўзросту з роднай мовай, літаратурай, фальклорам, народнай песняй, музыкай, гульні спрыяе глыбокаму выхаванню духоўнасці, усебаковаму гарманічнаму развіццю.

У сваёй педагагічнай дзейнасці мы кіруемся наступнымі прынцыпамі:

1. Прынцып гуманізму. Ва ўсіх відах дзейнасці, на працягу ўсяго дня мы накіроўваем сваю працу на ўменне стаць на пазіцыю дзіцяці, улічыць яго пункт погляду, не ігнараваць яго пачуцці і эмоцыі, а таксама арыентавацца на высокія агульначалавечыя паняцці – любоў да сям'і, роднага краю.

2. Прынцып дыферэнцыяцыі. Кожны свой крок накіроўваем на стварэнне аптымальных умоў для самарэалізацыі кожнага дзіцяці з улікам яго ўзросту, назапашанага вопыту, асаблівасцей эмацыянальнай і пазнавальнай сфер.

3. Прынцып энцыклапедычнасці. Кожнае дзіця жыве сярод людзей і прадметаў, успрымае свет цэласна, таму веды, якія мы, дарослыя перадаем яму павінны быць з розных галін – пазнанне навакольнага свету, маляванне, аплікацыя і інш.

4. Прынцып гістарызму. Знаёмства дзяцей з паняццямі мінулага (даўным – даўно) і сучаснае (нашы дні). У нашым дзіцячым садзе існуе этнаграфічны музей “беларуская хатка”, як мы яго завем, дзе кожны раз мы знаёмім дзяцей з мінулым нашага народу. Таксама тут мы праводзім адкрытыя заняткі з выхаванцамі старэйшых груп для педагогаў раёна, вобласці.

5. Прынцып інтэгратыўнасці. Гэты прынцып мы рэалізуем у супрацоўніцтве з сям'ёй і разглядаем як фактар стварэння эмацыянальнага дабрабыту дзяцей у нашым дзіцячым садзе.

Прывядзем прыклад фрагмента занятку для дзяцей старэйшай групы, праграмны змест якога ўключае знаёмства са словамі: *цукар, цукерка, пячэнне, абаранак, пернік, смачны, салодкі*.

Для занятку мы рыхтуем абсталяванне для гульні “Гастраном”.

Занятак пачынаем з чытання ўрыўка верша М.Чарняўскага “Гастраном”.

Запрашае шчыра дом,
Дом пад назвай “Гастраном”.
Шакалад, пячэнне, сушкі,
Абаранкі і ватрушкі,
Сыр, цукеркі, хлеб духмяны,
Кошык яблыкаў, бананы -
Нібы расквечана вітрына

Велікана-магазіна.

Чытаючы ўрываак, мы паказваем на адпаведныя рэчы ў “краме”, пытаемся ў дзяцей: “Як называецца крама, у якой прадаюць прадукты харчавання? Ці ходзіце вы з матулямі ў гастраном? Што вы там купляеце? У вершы, які вы праслухалі, гаворыцца, што ў гастраноме прадаюцца абаранкі і цукеркі. Хто іх пакажа”? (*Дзеці паказваюць*). Мы зноў пытаемся: “Гэта што? А гэта? Абаранкі вельмі смачныя, усе дзеці іх любяць. Якія абаранкі?” (*Смачныя*). “Як сказаць пра цукеркі?” (*Яны салодкія*). “А што яшчэ вельмі смачнае і салодкае прадаецца ў гастраноме?” Мы паказваем цукар і пернікі, называем іх, прапануем паўтарыць гэтыя словазлучэнні – *цукар салодкі, пернікі смачныя*. Пры вымаўленні слоў цукар і цукеркі падкрэсліваем інтанацыйна падабенства слоў, а потым пытаемся ў дзяцей: “Чаму называецца цукерка?” (*Таму, што яна з цукру*). “Пра што яшчэ можна сказаць, што яно смачнае?” (*Пячэнне*). Дзецям вельмі падабаецца такая гульня-занятак. Адною з частак занятка з’яўляецца гульня “Вызначы на смак.” Усе з задавальненнем узгадваюць прадукты харчавання. На наступны дзень пры правядзенні сюжэтна-ролевай гульні “Гастраном” у большасці дзяцей не існуе цяжкасці ў называнні гэтых слоў.

На працягу некалькіх гадоў мы працуем над праблемамі ўдасканалення ведаў дзяцей пры падрыхтоўцы іх да школы, развіцця звязнага маўлення, над знаёмствам з мастацкімі творамі і, галоўнае, над пытаннямі актыўнага авалодання роднай мовай. Праз літаратуру мы знаёмім дзяцей з уласцівымі беларускімі зваротамі: *пятух-чабятух, курачка-сакатушка, лісіца-хітрыца, муха-пяюха, каток-залаты лабок, гусак Шыпун і індык Балбатун, казачнік Бай, жаба ў каляіне, коця, вожык Туцік* і іншымі. Дзеці з задавальненнем слухаюць і паўтараюць гэтыя словы, што ўзбагачае іх слоўнікавы запас. Мы знаёмім малых з асаблівасцямі гукаў беларускай мовы, развіваем здольнасці ўжываць словы ў правільнай граматычнай форме.

Вядучую ролю ў азнаямленні дзяцей з беларускай мовай выконвае знаёмства з беларускім фальклорам, а таксама лепшымі класічнымі творамі для дзяцей. Таму ў сваёй працы мы асноўную ўвагу накіроўваем на праслухоўванне, паўтарэнне беларускіх народных калыханак, песенак, забаўлянак, кароткіх вершыкаў. Дзеці з цікавасцю заўсёды слухаюць і паўтараюць за намі. Малыя заўсёды застаюцца вельмі ўдзячнымі слухачамі, а мы радуемся вынікам сваёй працы. Усё гэта суправаджаецца адпаведнымі зместу дзеяннямі (закалыхваннем лялек, плясканнем ў далоні, прытоптваннем, падскокамі, паўтарэннем гукаперайманняў, асобных слоў, выразаў і г.д.). Напрыклад, прыносім цацку коціка, паказваем яе дзецям, дапамагаем прыпомніць, як коцік варкоча: “мур-мур”. Затым чытаем калыханку:

Ой, на коціка варкота,
А на дзіцятка дрымота.
Будзе коцік варкаваць,
А дзіцятка будзе спаць.

Затым кажам, што пра коціка раскажа і Дзяніс. Чытаем калыханку, замяняючы слова дзіцятка на імя Дзяніс. Просім паказаць, як ён будзе спаць. Той складае ручкі пад шчочкай, нахіляючы галоўку ўбок, і заплюшчвае вочкі.

Чытаем некалькі разоў пра кожнага з дзяцей, якія прымаюць удзел у занятку. Кожнае дзіця з нецярплівасцю чакае, калі пра яго раскажуць, і ў той жа час з цікавасцю сочыць за тым, як раскажваюць пра іншых дзяцей. Мы паранейшаму абуджаем цікавасць дзяцей да прагаворвання асобных слоў і радкоў вершаў.

Такія заняткі вельмі падабаюцца дзецям і пакідаюць след у душы і памяці кожнага з іх.

Расказванне невялікіх па зместу казак суправаджаем інсцэніроўкамі, што аблягчае немаўлятам іх успрыманне і разуменне, заахвочвае да паўтарэння слоў, выказаў, песенак.

Напрыклад, разыгрыванне беларускай народнай забаўлянкі “Кую, кую, ножку” з дзецьмі 2-3 гадоў. Перад сабой ставім мэту – выклікаць цікавасць у малых да слухання забаўлянкі на беларускай мове, заахвоціць да выканання названых у забаўлянцы дзеянняў, паўтарэнне асобных слоў.

Перад малымі лялька ў беларускім убранні, малаточак. Звяртаемся да дзяцей: “Паглядзіце, якая прыгожая ў нас лялька (падкрэсліваем голасам слова *лялька*, дзеці паўтараюць яго). *Лялька* вельмі любіць танчыць. Толькі ў яе чаравічкі парваліся. Трэба іх адрэмантаваць, падкаваць, давайце ёй дапаможам.”

Чытаем забаўлянку:

Кую, кую, ножку,
Паеду ў дарожку.
(*Імітуем падбіванне чаравічка малаточкам*).
Трэба ножку падкаваць,
Каб умела танцаваць. (*Лялька “танчыць”*).

Чытаем забаўлянку яшчэ раз.

Пры чытанні праз дзень-два дзеці ўжо выконваюць усе дзеянні. Прапануем: “Коля, зрабі ляльцы “кую, кую, ножку”, працягваючы малаточак.

Маўленчая сітуацыя, якая складаецца ў час занятку, дазваляе малому зразумець наш зварот. Мы заахвочваем да вымаўлення слоў забаўлянкі. Дзеянне выконваецца па чарзе ўсімі дзецьмі.

Гульнявая дзейнасць з’яўляецца вядучай у дашкольным узросце, таму ў нашым дзіцячым садку надаецца значная ўвага разнастайным відам гульняў: развіваючым, дыдактычным, народным, гульням-драматызацыям, гульням-забаўлянкам.

Мы склалі картатэкі дыдактычных гульняў і практыкаванняў па развіцці звязнай мовы, па выхаванню гукавой культуры мовы, развіцці слоўніка, гульняў і практыкаванняў па фарміраванні граматычнага ладу мовы.

Праз гульню значна лягчэй зразумець няпростыя законы мовы, а значыць навучыцца яе (мову) паважаць, любіць, берагчы. Добра арганізаваная гульня даводзіць разумовую і эмацыянальную актыўнасць дзяцей да такога ўзроўню,

якога ніколі не бывае пры звычайным навучанні, бо яна аб'ядноўвае мэту, дзеянне, вынік, мабілізуе веды і ўвагу, прыцягвае да ўдзелу нават пасіўных дзяцей.

Сочачы за гульні, дзеці актыўна ўдзельнічаюць у працэсе даследвання (пошук – рашэнне – доказ). Такая гульня дае нам магчымасць ліквідаваць няведанне, працаваць над непадатлівым граматычным матэрыялам, моўнымі загадкамі і слоўнымі парадоксамі, дапамагае пераадолець стому, няровную перагрузку (пры напружаным выкарыстанні рэзерваў памяці, уяўленняў, апэратыўнасці, эмацыянальнасці), няўпэўненнасць у сабе і празмернае самалюбства, і зусім натуральным з'яўляецца жаданне перамагчы. Дзеці паказваюць свае здольнасці, раскрываюць адораннасці праз гульні-драматызацыі, рэжысёрскія ды сюжэтна-ролевыя гульні.

Пры правядзенні такіх гульні-драматызацый, як “Гусі-гусі”, “Пастух і статак”, “Воўк і авечкі”, “Рэдзька”, дзеці заўсёды ўключаюцца ў дыялог паміж гаспадыняй і гусямі, пастухом і воўкам і г.д. Яны засвойваюць жывое беларускае слова і стараюцца выказаць гэты ўсё ўслых.

Народная творчасць (паэзія, казкі, прымаўкі, прыказкі, гульні) садзейнічае авалоданню нацыянальнай культурай. У сваёй працы мы выкарыстоўваем вершы, казкі, апавяданні, якія дапамагаюць пазнаёміць дзяцей з прыгажосцю роднай зямлі – палёў, лясоў, азёр, рэк.

Пры выхаванні гукавой культуры мовы накіроўваем гульні дзейнасць на развіццё слыхавога ўспрымання, моўнага слыху і дыхання, аўтаматызацыю і дыферэнцыяцыю гукаў, блізкіх па артыкуляцыі і гучанню, авалоданне асаблівасцямі вымаўлення беларускіх гукаў, што садзейнічае папярэджанню моўных дэфектаў.

Раніцай, на шпацыры, і ў другой палове дня даем магчымасць дзецям замацоўваць веды, атрыманыя на занятках, у розных відах дзейнасці: пазнавальнай практычнай, элементарнай працоўнай, гульнівай. Напрыклад, калі дзеці збіраюцца на шпацыр, пытаемся: “Што ты робіш? Што зараз апранаеш? Што ты будзеш апранаць пасля кашулі? Прыгожая сукенка? Які колер ты больш за ўсё любіш? Усе дзеці адзеліся?”

У ходзе гэтай размовы мы выкарыстоўваем прыказку – “Прыгожы той, хто сочыць за сабой”. Такім чынам у падобных штодзённых размовах мы прывучаем дзяцей свабодна карыстацца беларускай мовай.

Значную ўвагу надаем развіццю дробнай матарыкі, што садзейнічае развіццю мовы, мыслення. Прапаноўваем розныя прыёмы развіцця дробнай матарыкі адпаведна ўзросту дзяцей: пальчыкавыя гульні, практыкаванні для развіцця мышцаў кісці рукі, пальцаў, выкладанне контураў прадметаў з палачак, маляванне простым алоўкам, лепка, канструяванне.

Пры фарміраванні граматычнага ладу мовы асаблівую ўвагу надаем засваенню граматычных форм, папярэджанню тыпавых граматычных памылак у мове выхаванцаў. З дапамогай спецыяльных гульні і практыкаванняў дзеці параўноўваюць словы і выразы ў блізкародных мовах (беларускай і рускай),

што дапамагае ім дыферэнцыяваць дзве мовы, асэнсоўваць беларускую мову як родную.

Адной з галоўных задач падрыхтоўкі дзяцей дашкольнага ўзросту да школы з'яўляецца развіццё слоўнікавага запasu. Таму, адным з напрамкаў слоўнікавай работы, мы лічым работу над правільным разуменнем значэнняў слоў, развіццё канкрэтнага словаўжывання, што ў цэлым вызначае ў будучым культуру мовы.

Дастаткова высокі ўзровень актыўнага слоўнікавага запasu дзяцей, уменне выкарыстоўваць у асабістым маўленні словы, падобныя па сэнсавых адценнях, дапамагаюць развіваць камунікатыўную функцыю мовы ў дзяцей, а затым паспяхова займацца ў школе.

Асаблівасцю слоўнікавай работы з'яўляецца тое, што яна неразрыўна звязана з узбагачэннем ведаў і ўяўленняў выхаванцаў аб навакольных прадметах і з'явах, побыту, паўсядзеным жыццём, прыродзе. Мы лічым, што азнаямленне з новым заўсёды выклікае цікавасць. І каб падтрымаць цікавасць да беларускай мовы ўвогуле, да новых слоў, жаданне пазнаць невядомае, мы заўсёды сваечасова змяняем формы работы, варыянты арганізацыі заняткаў, наглядныя дапаможнікі. Значную ўвагу пры гэтым мы надаем займальнаму матэрыялу.

Далучэнне дзяцей да вытокаў народнай культуры, развіццё беларускага маўлення немагчыма без паслядоўнай, мэтанкіраванай работы з бацькамі. Толькі тады, калі бацькі будуць зацікаўлены ў тым, каб іх дзіця ведала сваю родную мову, нашы намаганні не знікнуць дарма.

У нашым садку ва ўсіх групавых пакоях на інфармацыйных стэндах для бацькоў змешчаны творы беларускай дзіцячай літаратуры, якія мы прапануем чытаць дзецям, крyжаванкі, з дапамогай якіх бацькі высвятляюць не толькі веды дзяцей, але і ўдакладняюць свае.

У рубрыцы “Знаёмая незнаёмка” раскрываем значэнне асобных беларускіх слоў, прыводзім прыклады сінонімаў, даем беларускія варыянты распаўсюджаных рускіх прыказак.

В.Вітка пісаў: “Для дзіцяці першая кніжка павінна быць загадкай, поўнай таямніц, якая раскрываецца не адразу, а паступова, дзень за днём, што з кожным разам цікавей і цікавей.”

На бацькоўскім сходзе прапануем бацькам дома разам з малымі зрабіць кніжку казак на беларускай мове. А ў групах існуе традыцыя – адзін дзень у тыдзень праводзіць гутарку: “Мая любімая кніга”. Дзеці па чарзе прыносяць сваю любімую кнігу на беларускай мове і раскажваюць, як яе чыталі дома з бацькамі. Для бацькоў праводзяцца кансультацыі рознай тэматыкі напрыклад, “Мастацкае слова як важны сродак у выхаванні цікавасці да роднай мовы”.

Нельга вучыць родную мову пад прымусам, яна павінна ўвайсці ў сэрца і думкі дзяцей непрыкметна, легка. А для гэтага мы спалучаем разнастайныя формы работы, з дапамогай якіх нашы выхаванцы з задавальненнем

размаўляюць на роднай мове, дзеляцца радасцю свайго адкрыцця з бацькамі і сябрамі.

У выніку нашай работы па развіцці беларускага маўлення ва ўстанове дашкольнай адукацыі былі створаны ўсе ўмовы для глыбокага ўсваення дзецьмі матэрыялу па беларускай мове як у спецыяльна арганізаванай дзейнасці, так і ў сумеснай дзейнасці выхавальніка з дзецьмі.

У дзяцей пры навучэнні роднай мове сфарміравана ўстойлівая цікавасць і станоўчыя адносіны да беларускай мовы, прысутнічае жаданне ёй авалодаць. Акрамя таго, у выхаванцаў развіваюцца пазнавальныя і моўныя здольнасці, памяць, увага, маўленчая актыўнасць, назіральнасць адносна моўных з’яў, параўноўваючы рускія і беларускія словы, фразы, выразы.

За кароткі час дзеці знаёмяцца з беларускім фальклорам – забаўлянкамі, казкамі, песенкамі, лічылкамі. Выхавальнік ствараючы праблемныя сітуацыі, пабуджае дзяцей даведвацца, “Як трэба казаць па-беларуску”.

У дзяцей узбагаціўся беларускі слоўнік словамі-назвамі навакольных прадметаў, іх якасцей і дзеянняў. Каб выхоўваць у малых нацыянальны светапогляд, словы ўводзяцца ў спалучэнні з іншымі словамі, уласцівымі менавіта беларускай мове.

Дзеці адрозніваюць словы па працягласці, падобныя па гучанню, пазнаюць пэўныя гукі ў словах, называюць першы гук у слове, падбіраюць словы з пэўным гукам. Таксама адрозніваюць беларускую і рускую гаворку, умеюць пераказваць кароткія літаратурныя творы па-беларуску, разыгрываць іх, ведаюць прыёмы беларускага этыкету, карыстаюцца імі.

Выхавальнікі сістэмна плануюць сваю работу па развіццю беларускага маўлення ва ўстанове дашкольнай адукацыі з рускамоўным рэжымам праз спецыяльна арганізаваную і нерегламентаваную дзейнасці, падбіраюць дэманстрацыйны і дыдактычны матэрыял у адпаведнасці з задачамі вучэбнай праграмы. Таксама падтрымліваюць цікавасць і актыўнасць дзяцей на занятках шляхам падбора эфектыўных метадаў і прыёмаў.

У бацькоў пашыраны веды пра развіццё беларускага маўлення дзяцей, сфарміравана ўяўленне пра змест работы з дзецьмі ў гэтым напрамку.

Дадатак 1

**Канспект занятку па развіцці беларускага маўлення
для выхаванцаў старэйшай групы на тэму:
“Знаёмства з беларускай цацкай і беларускім фальклорам”**

*Гаўрыленка А.С., выхавальнік
першай катэгорыі*

Праграмны змест:

знаёміць дзяцей з беларускай цацкай, з беларускім фальклорам;
замацоўваць назвы колераў пры апісанні цацак;

развіваць камунікатыўныя ўменні маўлення на беларускай мове;

выхоўваць цікавасць да народнай творчасці, да беларускай мовы, жаданне

размаўляць на ёй.

Матэрыял: лялькі Янка і Аленка, хустачка або сурвэтка з беларускім узорам, беларускія цацкі па колькасці дзяцей.

Ход занятку

Выхавальнік: Дзеці, у каго хутка дзень нараджэння? У каго ён быў нядаўна? Вы любіце гэты дзень? За што? *(Адказы дзяцей)*.

Выхавальнік: Паглядзіце, да нас сёння ў госці прыйшлі вось гэтыя лялькі, завуць іх Янка ды Аленка. Як іх завуць?

Дзеці: Янка ды Аленка.

Выхавальнік: Як вы думаеце, у якой краіне яны жывуць?

Дзеці: У Беларусі.

Выхавальнік: Як вы здагадаліся?

(Выхавальнік звяртае ўвагу на вопратку).

(Адказы дзяцей).

Выхавальнік: Так. Паглядзіце, што апранута на Аленцы? На Янку?

(Дзеці пералічваюць адзенне).

Выхавальнік: Якога колеру спаднічка? Чаравічкі? Шкарпэткі? Кашуля? Фартушок?

(Адказы дзяцей).

Выхавальнік: Чым упрыгожаны кашуля, фартушок?

Дзеці: Беларускім узорам.

Выхавальнік: Якога яны колеру? *(Адказы дзяцей)* Дзеці, як мы назавем тое, што апранута на ляльках, адным словам?

Дзеці: Адзенне.

Выхавальнік: Так, і адзенне у іх сёння прыгожае, бо ў Янкі і Аленкі сёння дзень нараджэння. Яны таксама атрымалі падарункі, а падарункі незвычайныя - гэта беларускія цацкі. Вы б хацелі атрымаць беларускую цацку ў падарунак?

Дзеці: Так.

Выхавальнік: Тады Янка і Аленка запрашаюць вас у мастацкі салон, дзе знаходзяцца беларускія цацкі. Калі ласка, праходзьце. *(Дзеці праходзяць у салон)*.

Выхавальнік: Усе гэтыя цацкі зроблены рукамі беларускіх майстроў. Паглядзіце на іх і выберыце цацку, якую б вы хацелі атрымаць у падарунак. *(Дзеці бяруць цацкі)*.

Выхавальнік: Дзеці, а хто хоча расказаць пра цацку, якую абраў? З чаго зроблены вашы цацкі?

Дзеці: З ільну, гліны, саломкі, дрэва.

Выхавальнік: Раскажыце, чым яны падобныя, чым адрозніваюцца?

Выхавальнік звяртае ўвагу на птушчак: Паглядзіце сюды. Хто гэта тут прыляцеў?

Дзеці: Птушкі.

Выхавальнік: Давайце разам прыгадаем забаўлянку пра птушак.

Дзеці: Гушкі, гушкі, гушкі,

Прыляцелі птушкі.
Селі на варотах
У чырвоных ботах.
Сталі сакатаці,
Чаго птушкам даці?

Выхавальнік: Зараз, дзеці, звярніце ўвагу на арнамент. Якім арнаментам часцей за ўсё ўпрыгожваюць свае вырабы майстры?

Дзеці: Беларускім раслінным або геаметрычным.

Выхавальнік: Якія колеры прысутнічаюць у беларускай вышыўцы?
(Адказы дзяцей).

Выхавальнік: Хто ведае, што яшчэ можна ўпрыгожыць такімі ўзорамі?

Дзіця чытае верш:

Для чаго такі ўзор?
Для сурвэткі, для хусцінкі,
І на фартух для Марынкі.
А яшчэ для чаго такі узор?
Для талеркі, на спарыш,
На збанок і на гладыш.
А яшчэ для чаго такі ўзор?
На каструлю і на вазу,
На ўсе кубачкі адразу.

Выхавальнік: Вам спадабаліся беларускія цацкі?

Дзеці: Так.

Выхавальнік: Калі да нас прыязджаюць госці, яны не застаюцца абьякавымі да вырабаў нашых беларускіх майстроў. Нездарма ж кажуць: «Якая справа, такая і слава», «Па працы майстра знаюць», «Чалавек жыве век, а добрая справа – два».

Беларуская народная гульня «Іванка і Марылька»

Выхавальнік: Зараз давайце нагадаем чыстагаворку, якую не так даўно вывучалі.

Дзеці:

Га-га-га – баліць нага,
Гу-гу-гу – лячы нагу,
Гі-гі-гі – дзве нагі.

Выхавальнік: Зараз давайце скажам так: «З'еў маладзец трыццаць тры пірагі з пірагом, да ўсё з тварагом».

(У хуткім тэмпе дарослы прагаворвае скарагаворку).

Выхавальнік: Хто жадае паспрабаваць так вымаўляць скарагаворку?

(Трое-чацвёрэ дзяцей кажуць у павольным тэмпе, а потым у хуткім, выхавальнік звяртае ўвагу на правільнае вымаўленне гукаў, слоў).

Выхавальнік: Малайцы, дзеці. Лялькам, Аленцы і Янку, ў нас вельмі спадабалася, яны абяцаюць у наступны раз прыйсці са сваімі сябрамі, а зараз развітваемся з імі.

Дзеці: Да пабачэння.

Літаратура:

1. Вучэбная праграма дашкольнай адукацыі. – Мінск: НІА, 2012.
2. Дубінін, Д.У. Мая родна старонка: дапам. для педагогаў дашкольных устаноў / Д.У.Дубінін, Д.М. Дубініна. – Мінск: Польша, 2000.
3. Дубініна, Д.М. Родная прырода ў вуснай народнай творчасці: дапаможнік для педагогаў устаноў дашкольнай адукацыі / Д.М. Дубініна, А.А.Страха, Д.У.Дубінін. – Мінск: Нац. ін-т адукацыі, 2012. – 136 с.
4. Дубініна, Д.М. Родная прырода ў вуснай народнай творчасці: дапаможнік для педагогаў устаноў дашкольнай адукацыі / Д.М. Дубініна, А.А. Страха, Д.У.Дубінін. – Мазыр: Белый вецер, 2014. – 136 с.
5. Дубініна, Д.М. У свеце казак: вучэб. нагляд. дапаможнік для педагогаў устаноў дашкольнай адукацыі з беларускай мовай навучання / Д.М. Дубініна. – Мінск: Пачатковая школа, 2013. – 24 с. – (Серыя “Свет дзяцінства”).
6. Старжынская, Н.С. Народная цацка – люстэрка культуры (ад 3 да 7 гадоў) (з электронным дадаткам): дапаможнік для педагогаў устаноў дашк. адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання / Н. С. Старжынская, Д.М. Дубініна. – Мінск: Вышэйшая школа, 2014. – 87 с. + электрон. апт. дыск.

Дадатак 2

Канспект занятку па развіцці беларускага маўлення для выхаванцаў старэйшай групы на тэму: «Мая хата багата»

Гаўрыленка А.С., выхавальнік першай катэгорыі

Праграмны змест:

пашыраць веды дзяцей аб дэкаратыўна-прыкладным мастацтве Беларусі праз знаемства з беларускай цацкай, узбагачаць слоўнікавы запас па тэме «Беларускія цацкі»;

развіваць мысленне і маўленчыя магчымасці дзяцей; фарміраваць здольнасці выкарыстоўваць у актыўнай мове беларускія вершы, загадкі, прымаўкі, песні;

выхоўваць цікаўнасць да беларускай мовы і культуры.

Матэрыял: гліняныя, саламяныя, драўляныя цацкі, «хата бабулі», наглядныя дапаможнікі для гульні «Дзе чыя хатка?», «Што лішняе?».

Ход занятку

Выхавальнік: Дзеці, адкажыце, калі ласка, у якой краіне мы з вамі жывем? Як называецца наш горад? Якія яшчэ вы ведаеце гарады? Дзе, акрамя горада, жывуць людзі? Ці ёсць у вас у вёсцы знаёмыя ці родныя? (*Адказы дзяцей*).

Выхавальнік: У мяне ёсць такая бабуля, якая жыве ў вёсцы. Яна запрашае нас у госці. Зараз мы з вамі адправімся да яе. (*Дзеці пад музыку ідуць да бабулі. Прыходзяць – нікога няма*). На стале ляжыць запрашэнне:

Гэй, сябры, вітаю вас, заходзьце, мілыя, да нас!

Сёння мая хата цацкамі багата.

Вы мяне чакайце, цацкі разглядайце.

(Дзеці разглядаюць цацкі: саламяныя, гліняныя, драўляныя, льняныя).

Выхавальнік: Што вам тут знаёма? Каму больш за ўсё падабаецца гэты саламяны конік? Раскажыце пра яго.

Дзіця:

Гоп-гоп, конік мой,

Пагуляй яшчэ са мной.

Напаю вадою,

Накармлю травой.

Выхавальнік: З чаго зроблены конік? Які ён? *(Адказы дзяцей).*

Выхавальнік: Якая саломка?

Дзеці: Залацістая, бліскучая, гладкая.

Выхавальнік: Якія яшчэ цацкі з саломы вы бачыце? *(Адказы дзяцей).*

Выхавальнік: Кожную цацку, якую вы бачыце, яшчэ можна назваць так: ён, яна, яно, яны. Напрыклад: конік – ён, лялька – яна, птушка – яна, усе разам – яны. А вось паглядзіце на мастачак, якія робяць саламяныя цацкі.

(Дзеці разглядаюць фотаздымкі).

Выхавальнік: Зараз адгадайце загадку:

Ёсць адмысловы будзільнік вясковы.

Заводзіць не трэба, ды трэба карміць.

І будзе ён ранкам на працу хадзіць.

Дзеці: Певень.

Выхавальнік: Правільна, гэта певень. Знайдзіце пеўніка. З чаго ён зроблены?

Дзеці: З гліны.

Выхавальнік: Якія яшчэ гліняныя цацкі таксама можна назваць словамі: ён, яна, яно, яны?

Дзеці: Ён – конік, парсючок; яна – курачка, гусачка; усе разам – яны.

Выхавальнік: Добра, малайцы. Гліняныя цацкі – разнастайныя: жывёлы, птушкі, людзі. Майстар спачатку выбірае гліну, потым лепіць фігурку, сушыць яе, абпальвае ў печы, размалёўвае. Дзіця возьме такую цацку і адразу прымае яе ў сваю гульню. І мы таксама зараз пагуляем.

Гульня-драматызацыя з глінянымі цацкамі.

Выхавальнік:

Жыў ды быў Певунок,

Ён на печы спаць не мог,

Вельмі рана ўставаў,

Меў ён вельмі многа спраў.

Певень:

Разам з сонейкам устаю,

Песню звонкую пяю.

Усе, усе, усе ў хляве ўставайце
Ды да працы прыступайце.

Кураняты:

Дзякуй, Пеця-певунок,
Што падняцца дапамог.

Гусачкі:

Га-га-га-га-га-га,
Уставаць нам усім пара.
Будзем травачку шчыпаць,
Сваіх дзетак частаваць.

Кароўка:

Мне таксама трэба ў поле хуценька ісці,
Дзеткам нашай гаспадыні малачка нясці.

Парсючок:

Ну, чаго ты гарлапаніш?
Паспаць хочацца яшчэ.
Есці мне і маім дзецям гаспадыня вунь нясе.

Выхавальнік:

Пеўнік так расхваляваўся...
І да парсючка падаўся,
Пра сяброўства расказаў і парадку яму даў.

Пеўнік:

Пра ляноцтва забывай,
І да працы ўставай,
Толькі той, хто любіць працу,
Сябрам нашым можа звацца!

Выхавальнік: Вось які цудоўны спектакль, дзеці, атрымаўся. Дапамаглі нам у гэтым...

Дзеці: Гліняныя цацкі.

Выхавальнік: З глінянымі цацкамі трэба гуляць асцярожна, таму што рабіць іх складана. Вось паглядзіце, як майстры працуюць.

(Дзеці разглядаюць фотаздымкі).

Выхавальнік: Гэта сапраўднае беларускае мастацтва. Дзеці, глядзіце, які цудоўны куфар ёсць у бабулі. Цікава, што там ляжыць?

(Дзеці заглядваюць у куфар, бачаць драўляныя цацкі).

Выхавальнік: Як вы думаеце, чым яны адрозніваюцца ад гліняных?
(Адказы дзяцей).

Выхавальнік: Дрэва – матэрыял цвёрды, моцны. Майстры выпільваюць з дрэва птушак, якіх, напрыклад, падвешваюць над калыскай ці над столлю. Драўляныя цацкі могуць рухацца як быццам сапраўдныя. Зараз мы з вамі пагуляем у беларускую народную гульню “На дудзе Мікіта грае”.

(Дзеці з выхавальнікам гуляюць у гульню).

Выхавальнік: Вось гэта – льяныя цацкі. Якія яны? (*Адказы дзяцей*). Паглядзіце як трымаюцца ў лялькі рукі, зробленыя з мяккага валакна: майстар туга сціснуў лён у пучок і змазаў клеём. Доўгая спадніца ўпрыгожана тасьмой і беларускім узорам. Дзеці, можа цацкі стаміліся і хочучь у свае хаткі? Давайце возьмем па адной і аднясем іх. Толькі памятайце, што ў драўлянай хатцы жыве драўляная цацка, і так далей. Вы здагадаецеся самі ў якой хатачцы жывуць гліняныя, ільняныя цацкі.

Гульня “Чаму сюды прынёс гэтую цацку?”.

(*Вяртаецца бабуля з поўным кошыкам цацак*).

Бабуля: Добры дзень, мае даражэнькія. Прабачце, калі ласка, затрымалася я на кірмашы. Што вы тут без мяне робіце?

Дзеці: Цацкі разглядаем.

Бабуля: Якія вам больш спадабаліся? (*Адказы дзяцей*).

Выхавальнік: Мы нават цацкі ў іх хаткі размясцілі.

Бабуля: Дзеткі, я на кірмаш ездзіла за падарункамі для вас. Вось паглядзьце, якія цацкі-свісцёлкі здабыла. Заўсёды на Беларусі яны былі любай дзіцячай забавай. У большасці – у выглядзе жывел і птушак. Сёння дзе-нідзе яшчэ працуюць майстры, якія робяць такія цацкі.

(*Паказвае, дзеці называюць*).

Бабуля: Гэтыя жывёлы і птушкі даюць моц чалавеку. А калі з імі гуляюць дзеці, бацькі свішчуць у іх, і малыя не хварэюць. Свісцёлкі адганяюць злых духаў. Я вам іх дару для таго, каб вы з імі гулялі і ніколі не хварэлі. Ну а зараз разам паспяваем і пасвішчам.

(*Дзеці выконваюць песню “Гусачок”*).

Выхавальнік: Дзякуй, бабуля, за цацкі-свісцёлкі. Але нам трэба вяртацца. Да пабачэння.

Літаратура:

1. Вучэбная праграма дашкольнай адукацыі. – Мінск: НІА, 2012.
2. Дубінін, Д.У. Мая родна старонка: дапам. для педагогаў дашкольных устаноў / Д.У. Дубінін, Д.М. Дубініна. – Мінск: Польша, 2000.
3. Старжынская, Н.С. Вучыся размаўляць правільна: вучэб. нагляд. дапаможнік для педагогаў устаноў дашкольнай адукацыі з беларускай мовай навучання / Н.С. Старжынская – Мінск: Пачатковая школа, 2013. – 24 с. – (Серыя “Свет дзяцінства”).
4. Страха, А.А. У свеце прыроды: вучэб. нагляд. дапаможнік для педагогаў устаноў дашкольнай адукацыі / А.А. Страха. – Мінск: Пачатковая школа, 2013. – 16 с. – (Серыя “Свет дзяцінства”).
5. Старжынская, Н.С. Народная цацка – люстэрка культуры (ад 3 да 7 гадоў) (з электронным дадаткам): дапаможнік для педагогаў устаноў дашк. адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання / Н.С. Старжынская. Д.М. Дубініна. – Мінск: Вышэйшая школа, 2014. – 87 с. + электрон. апт. дыск.

Канспект занятку па выяўленчаму мастацтву для выхаванцаў старэйшай групы на тэму: “Наша качачка па возеру плыве”

Гаўрыленка А.С., выхавальнік першай катэгорыі

Праграмны змест:

фарміраваць здольнасці дзяцей, заўважаць, што ўзор складаецца з кропак, кружкоў, ліній, мазкоў, кветак, лісточкаў, прапанаваць выкарыстоўваць гэтыя элементы ў размалёўцы глінянай цацкі;

развіваць цікавасць да беларускай глінянай цацкі, здольнасці знаходзіць выразныя бакі вырабу;

выхоўваць эстэтычны густ.

Матэрыял: гліняныя цацкі, беларускі ручнік, пэндзаль, турнеткі, посуд для вады, сурвэткі, гуаш, папера, гліняная качачка.

Ход занятку

Дзеці з выхавальнікам стаяць абапал стала, які накрыты беларускім нацыянальным ручніком, дзе размешчаны народныя цацкі.

Выхавальнік: Дзеці, што вы бачыце на стале?

Дзеці: Качачку, козліка, пеўніка.

Выхавацель: Як можна назваць гэта адным словам?

Дзеці: Беларускія народныя цацкі.

Выхавальнік: З якога матэрыялу зроблены цацкі? Якога яны колеру? Якое маюць прызначэнне? *(Адказы дзяцей).*

(Педагог прапануе выхаванцам узяць з іх рабочых столікаў качачку-ўзор. На кожным століку па дзве качачкі, якія выкананы з невялікімі адрозненнямі ў размалёўцы. Дзецям прапануецца разгледзець іх і знайсці адрозненні).

Гульня “Знайдзі адрозненні”.

(Дзеці садзяцца за сталы, ставяць качачку і ўзор перад сабой).

Выхавальнік: Нашы качачкі шэрыя, сумныя. Давайце зробім іх радаснымі, прыгожымі, ажывім іх. Для гэтага мы іх размалюем, але спачатку патрэніруем пальчыкі.

Пальчыкавая гімнастыка.

Выхавальнік: Зараз вазьміце пэндзаль, развярніце далоньку, пяшчотна датыкніцеся кончыкам пэндзля да яе. Запомніце, як гэта легка і пяшчотна. Так мы малюем і на паперы. *(Дзеці выконваюць заданне).*

Выхавальнік: Зараз уявіце, што ваш пэндзаль — гэта балярына. Вось яна прыўзнялася на дыбачкі і танцуе, скача. Так, мы малюем кропкі. Вось балярына стамілася і стала на ступню. *(Метад прымаквання).* Зараз вы намалойце эскіз на паперы, і я ўбачу, як вы будзеце размалёўваць качачку. Вы можаце намалюваць і кветачкі, і лісточкі, і кружочки, і хвалістыя лініі.

(Усе элементы выхавальнік паказвае на схеме, якая знаходзіцца на дошцы, затым прапануе аднаму дзіцяці выканаць элемент “кветачкі” (кропкі)

на мальберце. Потым дзеці выконваюць эскізы. Выхавацель звяртае ўвагу малых на тое, што дзюба качачкі замалёўваецца чырвоным колерам, вочкі — чорным. Пасля выканання эскіза дзеці размалёўваюць качачку.

Па меры набліжэння працы да канца выхавацель кажа, што маленькія качачкі будуць плаваць за мамы-качкай, якая жыве з імі ў возеры, паказвае зробленае “возера”. Усе выкананыя работы размяшчаюцца на “возеры”.

Дзеці разам кажуць: “Раз, два, тры – качачка плыві!” (Дзеці круцяць возера на падстаўцы).

Літаратура:

1. Вучэбная праграма дашкольнай адукацыі. – Мінск: НІА, 2012.
2. Дубінін, Д.У. Мая родна старонка: дапам. для педагогаў дашкольных устаноў/ Д.У.Дубінін, Д.М. Дубініна. – Мінск: Полымя, 2000.
3. Дубініна, Д.М. Свет вакол мяне: вучэб. метод. дапаможнік для педагогаў устаноў дашкольнай адукацыі з беларускай мовай навучання / Д.М. Дубініна.- 2-е выд; пашыр. – Мінск: Нац. ін-т адукацыі, 2012. – 56 с. (ВМК “Мае першыя ўрокі”).
4. Дубініна, Д.М. Свет вакол мяне: вучэб. дапаможнік для выхаванцаў старшых груп (ад пяці да шасці гадоў) устаноў дашкольнай адукацыі / М.Д. Дубініна. – 9-е выд. – Мінск: Нац. ін-т адукацыі, 2014. – 64 с.: іл. – (ВМК “Мае першыя ўрокі”).
5. Дубініна, Д.М. Свет вакол мяне. Рабочы сшытак: вучэб. дапаможнік для выхаванцаў старшых груп (ад пяці да шасці гадоў) устаноў дашкольнай адукацыі / М.Д. Дубініна. – 9-е выд. – Мінск: Нац. ін-т адукацыі, 2014. – 56 с.: іл. – (ВМК “Мае першыя ўрокі”).

Дадатак 4

Канспект комплекснага занятку па выяўленчым мастацтве і азнаямленні з навакольным асяроддзем для выхаванцаў старэйшай групы на тэму: “Беларуская народная творчасць”

Гаўрыленка А.С., выхавальнік першай катэгорыі

Праграмны змест:

абагульняць веды дзяцей аб беларускай народнай творчасці, даць першыя ўяўленні аб культуры свайго народа;

развіваць здольнасці перадаваць свае адносіны да твораў беларускага народнага мастацтва ў выяўленчай дзейнасці;

выхоўваць любоў да свайго народа, пачуццё прыгожага.

Матэрыял: ільняныя сурвэткі, рознакаляровая папера (чырвоная і чорная), нажніцы, клей, вырабы беларускіх умельцаў для гульні “Крама”.

Ход занятку

Выхавальнік: Дзеці, давайце паглядзім слайды пра нашу Беларусь. (Паказ слайдаў.) Выхавальнік чытае верш П. Броўкі “Беларусь”.

Выхавальнік: Дзеці, а ці ведаеце вы вершы пра родную Беларусь?
Пачытайце.

(Дзеці па чарзе чытаюць верш Петруся Броўкі “Дарагая Беларусь”).

1-е дзіця:

Залацістыя прасторы,
Незлічона ясных зор,
Рэкі ціхія, азёры,
Галасісты шумны бор.
Ты нас ласкай атуліла
І я ў шчасці гавару:
“Як ты сэрцу майму міла, Дарагая Беларусь!”

2-е дзіця:

Не магло мне і прысніцца,
Як ты, родная, ўзрасла.
Паглядзі – твая сталіца
Быццам казка расцвіла.
Наша радасць, наша сіла,
Дзе для ўдзякі слоў збяру?
Як ты сэрцу майму міла, дарагая Беларусь!

Выхавальнік: Дзеці, я ведаю, што вы вельмі любіце гуляць. Давайце пагуляем у гульнію “Крама”. Зойдзем у салон крамы. Паглядзіце, колькі тут розных вырабаў. Іх вырабляюць людзі. Якіх беларускіх майстроў вы ведаеце?
(Выхаванцы называюць беларускіх умельцаў).

Выхавальнік: Давайце будзем гуляць. Я буду прадаўцом, а вы – пакупнікамі. Але перш чым купіць якую-небудзь рэч, вы павінны яе апісаць, расказаць, што вы пра яе ведаеце. У мяне шмат розных фігурак і цацак, але я хачу, каб вы купілі беларускія вырабы. Што ты купіш, Алена?

Дзіця: Я хачу купіць фігурку Несцеркі. Гэта беларускі добры пастушок, хадзіў ён па вёсках, весяліў дзяцей, дапамагаў ім у бядзе.

Выхавальнік: Дзеці, хто зараз знойдзе сярод мноства цацак менавіта беларускія і назаве іх?

Дзіця: Я ведаю беларускія цацкі: птушка-свістулька, баран-свістулька, пеўнік-свістулька. Іх майстры зрабілі з гліны, палілі палівай, каб яны былі прыгожымі.

Выхавальнік: Якую цацку ты купіш, Наташа? *(Дзіця апісвае цацку з ільну).*

Выхавальнік: Зараз паслухайце загадкі, хто іх адгадае, той гэта і атрымае.

Усіх буджу, хоць без гадзінніка хаджу.

(Пеўнік).

Гучна-гучна зароў цар пушчанскіх звяроў.

(Зубр).

Выхавальнік: Хто хоча купіць гэту цацку? *(Паказвае на гліняную фігуру касца).*

Дзіця: Я хачу яе купіць, гэта – касец. У яго добры твар, вялікія рукі, бачна, што чалавек працавіты.

Дзіця: Я хачу купіць ляльку Паўлінку. Яна прыгожа апранута: у яе вышываная сарочка, спаднічка, фартушок. Яны ўпрыгожаны беларускім узорам.

(У гэты час заходзіць дзяўчынка ў беларускім народным касцюме і запрашае ўсіх на вячоркі да цёткі Ганны).

Выхавальнік: Калі запрашаюць на вячоркі, то трэба ісці. Возьмем з сабой нашы вырабы. *(Дзеці бяруць кошыкі і ідуць у залу. Там знаходзіцца хата цёткі Ганны. У ей стаіць стол, на стале абрус, на сцяне вісяць вышываныя ручнікі).*

Дзеці: Добры дзень у хату!

Цётка Ганна: Добры дзень, дзеці. Дзякуй, што завіталі да нас у госці.

Выхавальнік: Цётка Ганна, мы чулі, што да вас збіраюцца заўсёды людзі на вячоркі.

Цётка Ганна: Праўда, кожны вечар у маёй хаце песні, скокі, смех і праца кіпіць. Паўлінка, запрашай гасцей.

Выхавальнік: Як прыгожа ў цябе, цётка Ганна. Раскажы, калі ласка, чым ты ўпрыгожыла сваю хату.

Цётка Ганна:

Гэта вось абрус мой сатканы ўзорам,
Каб стол быў засланы святочным уборам.

Дзіця: Я ведаю, што гэта поспілка. У маёй бабулі ёсць такая. Раскажыце, калі ласка, цётка Ганна, вы самі яе ткалі?

Цётка Ганна: Так, я ткала яе на кроснах.

Але хопіць казкі казаць,
Пара мне вас частаваць.
Я цётка-весьлуха,
У мяне смачна медавуха.
Хто хоча папіць з глёка
Падыходзь да майго.
А самага малога малыша
Я папаю з гладыша.
А Сярожу ды Івана
Я папаю з гэтага збана.
А астатніх дзетак-ружак,
Папаю я з гэтых кружак.

(Цётка сядзе за вышыўку, запявае беларускую народную песню. Потым запрашае ў карагод “Саўка ды Грышка”).

Цётка Ганна:

Эх, топну нагой, ды прытопну другой,
Колькі я не тапачу, танцаваць, аднак хачу.

(Дзеці танцуюць).

Цётка Ганна:

Танцаваць люблю і спяваць буду,

А як прыйдзе час — працаваць буду.

Выхавальнік: Каб дарэмна часу не губляць, давайце, дзеці, будзем працаваць.

(Выхаванцы бяруць свае кошыкі, дастаюць сурвэткі і пачынаюць упрыгожваць іх беларускім народным узорам. У час работы цётка Ганна спявае свае песні, дзеці раскажваюць прыказкі і прымаўкі пра работу).

Выхавальнік: Цётка Ганна, штосьці ў мяне не атрымліваецца.

Цётка Ганна: Да яды мастак, а да работы так-сяк.

Выхавальнік:

Языкам малоць, не дровы калоць.

А вось дзеткі ў мяне – ўмечкі,

У іх не баляць ні ручкі, ні плечкі.

Цётка Ганна: Сапраўды, малайцы, паглядзіце, якія прыгожыя сурвэткі атрымаліся. *(Цётка Ганна бярэ сурвэткі і паказвае іх усім).* Дык вось, якая праца, такая і плата. *(Дастае з печы пірог).*

Але не гневайцеся, калі хлеб не ўдаўся – хлеб не заяц, які спякуць, такі і э'ядуць.

(Выхавальнік бярэ хлеб).

Выхавальнік: Дзякуй, цётка, за хлеб, дзякуй за вячоркі.

Цётка Ганна: Няхай вам часценька шанцуе на госці, ніхто каб ніколі не меў на вас злосці. Не мінайце нашай хаты, прыезджайце вы да нас, пірагамі мы заўсёды пачастуем, госці, вас!

Літаратура:

1. Вучэбная праграма дашкольнай адукацыі. – Мінск: НІА, 2012.
2. Старжынская, Н.С. Тэорыя і методыка развіцця беларускага маўлення дашкольнікаў: вучэб. дапам. / Н.С. Старжынская. – Мінск: Тэхналогія, 1997.
3. Яленскі, М.Г. Лінгвадыдактычная парадыгма асобасна арыентаванага навучання мове ў сучаснай школе / М.Г. Яленскі. – Мінск: Нац. Ін-т адукацыі, 2002.
4. Старжынская, Н.С. Народная цацка – люстэрка культуры (ад 3 да 7 гадоў) (з электронным дадаткам): дапаможнік для педагогаў устаноў дашк. адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання / Н. С. Старжынская. Д.М. Дубініна. – Мінск: Вышэйшая школа, 2014. – 87 с. + электрон. апт. дыск.
5. Дубініна, Д.М. Родная прырода ў вуснай народнай творчасці: дапаможнік для педагогаў устаноў дашк. адукацыі / Д.М. Дубініна, А.А. Страха, Д. У. Дубінін. – Мазыр: Белы Вецер, 2014. – 136 с.

Анкета для бацькоў

Прозвішча, імя , імя па бацьку _____

1.Ці ведаеце Вы самі беларускую мову?

- а) так
- б) не
- в) толькі разумею

2.Як часта Вы размаўляеце дома з дзецьмі на беларускай мове?

- а) даволі часта
- б) зусім не размаўляем
- в) рэдка
- г) Ваш варыянт адказу

3. Ці зацікаўлены Вы ў тым, каб ва ўстанове дашкольнай адукацыі фарміравалі здольнасці дзяцей размаўляць па-беларуску?

- а) так
- б) не
- в) не ведаю

4. Ці падабаецца Вашаму дзіцяці размаўляць па-беларуску?

- б) так
- в) не
- г) Ваш варыянт адказу

5. Як Вы лічыце, ці спатрэбіцца вашаму дзіцяці ў жыцці валоданне беларускай мовай?

- а) так
- б) не
- в) не ведаю

Дзякуем за адказы!